

УДК: 316.42:321.7:004.738.5

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.196.258-263>**Євсєєва Г.П.**доктор наук з державного управління
Український державний університет науки і технологій**Yevsieieva Galyna**

Dr. of Public Administration Sc.

Ukrainian State University of Science and Technologies

<https://orcid.org/0000-0001-9207-633>**Вечеров В.Т.**

доктор технічних наук

Український державний університет науки і технологій

Vecherov Valerii

Dr. of Technical Sc.

Ukrainian State University of Science and Technologies

<https://orcid.org/0000-0003-4821-4916>

БАЛАНС ІНТЕРЕСІВ У ДОБУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

У статті досліджено вплив цифрової трансформації на демократичні процеси та соціальну стабільність, акцентуючи увагу на ролі електронної демократії. Зазначено, що цифрові технології відкривають нові можливості для громадянської участі через електронні петиції, онлайн-голосування та консультації, проте водночас виникають виклики, пов'язані з соціальною напругою, низькою довірою до влади та ризиком маніпуляцій. Особливу увагу приділено ролі електронної демократії в гармонізації інтересів держави й суспільства, забезпеченні прозорості, інклюзивності та підзвітності.

Автори аналізують підходи до визначення соціальної стабільності, зокрема крізь призму структурного функціоналізму та концепції сталого розвитку. Запропоновано новий погляд на електронну демократію як інструмент досягнення консенсусу та зменшення соціальної напруги в умовах глобальних трансформацій. Стаття також акцентує увагу на підсиленні потреби в цифрових механізмах для підтримання соціальної рівноваги та запобігання конфліктам в умовах викликів воєнного часу.

Ключові слова: соціальна стабільність, електронна демократія, публічне управління, баланс публічних і громадських інтересів, інструменти електронної демократії.

THE BALANCE OF INTERESTS IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION: E-DEMOCRACY AS A FACTOR IN ENSURING SOCIAL STABILITY

The article delves into the pivotal role of e-democracy in addressing challenges related to the digital transformation era and ensuring social stability through a balance of interests. It underscores how technological advancements, particularly in communication, governance, and data analytics, redefine the dynamics between government institutions, citizens, and stakeholders. The research emphasizes the increasing necessity for participatory tools that integrate digital platforms, enabling real-time civic engagement and fostering transparency and trust in public administration.

The central topic of the article is the issue of social stability as a necessary condition for the existence and sustainable development of any society and the possibilities of electronic democracy in maintaining this social state. By analyzing global trends, the article identifies successful implementations of e-democracy tools, highlighting their potential to address pressing societal challenges, including policy inclusion, equitable resource distribution, and conflict mediation.

Drawing on theoretical frameworks and contemporary research, the study evaluates e-democracy's contribution to social stability by examining its capacity to harmonize diverse interests. The paper outlines how adaptive governance models, bolstered by digital tools, can mitigate the growing polarization often exacerbated by rapid technological changes. Furthermore, it explores the transformative potential of integrating e-democracy into traditional governance systems, fostering more inclusive decision-making processes and enhancing societal cohesion.

Special attention is paid to the issue of the activity of public administration bodies in the process of implementing electronic democracy. Neglecting electronic tools of democracy limits opportunities for constructive dialogue, intensifies

© Євсєєва Г.П., Вечеров В.Т., 2024

polarization of opinions, and complicates the achievement of consensus on complex socio-economic issues. It is noted that without political will, achieving a balance between the interests of the state and the public is impossible.

Keywords: social stability, e-democracy, public administration, balance of public and public interests, tools of e-democracy.

JEL classification: H83, O33, D72

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімким зростанням впливу цифрових технологій на всі аспекти життя, зокрема на демократичні процеси. Цифрова трансформація, яка охоплює широкий спектр інновацій – від електронного урядування до цифрових платформ для громадської участі, – змінює традиційні підходи до взаємодії між державою та суспільством. В умовах глобалізації інформаційних потоків і поширення Інтернету зростає можливість громадян впливати на ухвалення політичних рішень, а також вимагати більшої прозорості та підзвітності від органів влади. Утім, ці процеси супроводжуються низкою викликів, серед яких і загострення соціальної напруги через недостатнє узгодження державних і громадських інтересів.

З одного боку, цифрові технології відкривають нові можливості для участі громадян у політичному житті, зокрема через електронні петиції, онлайн-голосування та громадські консультації. Такі інструменти дозволяють громадянам висловлювати свої думки, ініціювати обговорення важливих питань і брати участь в ухваленні рішень. З іншого боку, відсутність чітких механізмів балансування інтересів різних соціальних груп, а також низький рівень цифрової грамотності населення та його довіри до владних інституцій потенційно сприяють виникненню конфліктів.

Особливої актуальності проблема набуває в умовах війни, яка за наслідками свого впливу на психологічний стан населення належить до найважчих соціальних травм. Згідно з даними соціологічних досліджень Центру Разумкова, у 2024 р. респонденти, оцінюючи власний психологічний стан за шкалою від 0 до 10, де 0 означає «максимальний рівень спокою, впевненості», а 10 відповідає максимальному рівню паніки, страху, невпевненості, в середньому оцінили його на 5,9 балів. Показово при цьому, що майже третина (27 %) опитаних оцінює власний стан балами від 8 до 10, що відповідають високому рівню панічних настроїв і невпевненості в майбутньому [1].

Дані доводять, що українське суспільство сьогодні перебуває в стані соціальної напруженості та нестабільності. За таких умов Інтернет-платформи легко можуть виступати як простір для маніпуляцій і поширення неправдивої інформації (фейків), поглиблюючи тим соціальні розбіжності. У цьому контексті видається актуальним питання, як електронна демократія може сприяти гармонізації інтересів влади та суспільства, забезпечуючи підґрунтя для конструктивного діалогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Взагалі в науковій літературі питання соціальної стабільності та електронної демократії активно досліджуються окремо. Праці Н.А. Буличевої, А.О. Буличева, О.А. Грущенко, В.Г. Потапенка та О.Г. Циганова присвячені визначенню соціальної стабільності та розгляду окремих її аспектів. Водночас науковцями активно обговорюються питання електронної демократії: сутність

явища та дефініція терміна електронної демократії, зміни управлінських ролей органів управління та населення в інформаційному суспільстві, можливості е-демократії у посиленні соціальної згуртованості суспільства тощо досліджуються в роботах Н.В. Грицяк, О.О. Кахович, О.О. Квактун, А.В. Мезенцева, А.М. Митко, С.Г. Соловійова, Ю.В. Орловської та ін. Проте питання використання електронної демократії для відтворення та збереження соціальної стабільності залишаються недостатньо вивченими. Потребують додаткового дослідження питання пошуку оптимальні механізми для узгодження державних і громадських інтересів в умовах цифрової трансформації критично важливо знайти.

Мету статті полягає у визначенні ролі електронної демократії в забезпеченні соціальної стабільності через баланс інтересів держави та громадськості. Для цього пропонується дослідити роль електронної демократії у запобіганні соціальним конфліктам, акцентуючи увагу на її можливостях досягнення міжгрупової згоди і забезпечення соціальної стабільності.

Виклад основних результатів дослідження. Соціальна стабільність – одна з найважливіших характеристик будь-якого суспільства, що визначає його життєздатність та стійкість. Взагалі проблематика соціальної стабільності в науці публічного управління розглядається крізь призму забезпечення соціального порядку, гармонізації інтересів різних груп населення та запобігання кризовим ситуаціям у суспільстві. При цьому науковці по-різному вирішують питання суб'єктності соціальної стабільності. Так, В.Г. Потапенко, досліджуючи роль держави у формуванні умов для соціальної рівноваги, виводить на перші позиції ефективне управління, стабільність політичних інститутів і розвинуті соціальні механізми взаємодії; цікаво, що економічну стабільність науковець вважає похідною від соціальної [2, с. 198], тобто вказує на підпорядкованість економічних чинників потребам забезпечення соціальної рівноваги. У працях таких дослідників, як О.Г. Циганов, Н.А. Буличева, А.О. Буличев, О.А. Грущенко, відображено іншу точку зору. Згідно з думкою цих науковців, підтримання стабільності здійснюється державним управлінням через реалізацію стратегій соціального партнерства, інклюзивної політики та прозорості ухвалення рішень [3, с. 299], тобто цей підхід відрізняється акцентуванням діалогу між владою та суспільством.

Іншими словами, перший підхід більшою мірою орієнтований на розуміння стабільності як стану соціальної системи, тоді як другий підкреслює динамічний процес взаємодії між державою і суспільством. Обидві позиції заслуговують на увагу; водночас, на наш погляд, у сучасних умовах постіндустріального переходу та пов'язаних із ним глобальних трансформацій категорія соціальної стабільності потребує перегляду та уточнення, серед іншого і в аспекті її цифрового забезпечення. Власне, саме останній пункт – можливості використання інформаційно-комунікативних технологій для підтримання соціальної стабільності – і є головним

предметом нашої наукової уваги.

Як відомо, початок дослідженню соціальної стабільності було закладено теорією структурного функціоналізму, в межах якої категорія соціальної стабільності розглядається як центральний елемент, що забезпечує цілісність і ефективне функціонування соціальної системи. Основоположники цього напрямку, зокрема Толкотт Парсонс, наголошували на тому, що стабільність є результатом збалансованої взаємодії між соціальними інститутами, культурними нормами та цінностями, які підтримують гармонію і порядок у суспільстві. Згідно з Т. Парсонсом, кожна соціальна система має відповідати певним функціональним вимогам – адаптації (приспосовування системи до зовнішніх змін), цілепокладанню (визначення спільних цілей і засобів їх досягнення), інтеграції (забезпечення співіснування різних соціальних груп) та підтримці зразків (відповідність певним соціальним нормам). Соціальна стабільність у цьому контексті є результатом ефективного виконання цих функцій усіма елементами системи [4, с. 214].

Структурний функціоналізм також підкреслює важливість консенсусу як основи соціальної стабільності. У суспільстві, де індивіди поділяють спільні цінності та переконання, ймовірність конфліктів зменшується, що сприяє збереженню стабільності. Водночас у межах цієї теорії соціальна стабільність є не статичним станом, а динамічним процесом, який потребує постійного відтворення соціальних норм і цінностей через механізми соціалізації, контролю та інституціоналізації. У разі, коли ці механізми функціонують неефективно, стабільність системи може бути порушена, що призводить до дисфункцій, які, у свою чергу, загрожують її цілісності [5, с. 14]. Таким чином, структурний функціоналізм розглядає соціальну стабільність як продукт взаємодії індивідуальних дій і структурних факторів, що забезпечують збереження соціального порядку.

З початку XXI-го століття термін «соціальна стабільність» набуває нового теоретичного змісту в межах концепції сталого розвитку – як одна з трьох складових сталого розвитку. У такому контексті соціальна стабільність розуміється як забезпечення основних потреб громадян, і передусім якості життя, тобто досягнення найвищого рівня задоволення життям, що корелює з високою якістю довкілля та ґрунтується на відповідному розвитку економічної системи [6].

На наш погляд, концепція сталого розвитку розширює межі структурного функціоналізму, додаючи вимір балансу між економічними, соціальними й екологічними інтересами. По суті, принципи сталого розвитку задають вектор соціального цілеспрямованого, об'єктивуючи функцію цілепокладання в парсонівській моделі. Сталий розвиток передбачає довгострокове узгодження інтересів між поколіннями, уникаючи конфліктів через виснаження ресурсів або соціальну нерівність. Інтеграція цих підходів дозволяє побудувати ефективну модель суспільної стабільності, в якій функціональні ролі інститутів гармонізуються з цінностями сталого розвитку. Наприклад, адаптаційна функція структурного функціоналізму стає основою для розробки інноваційних стратегій, що враховують як економічну ефективність, так і екологічну сталість. Функція збереження зразків теж набуває нових аспектів,

спрямованих на інтеграцію екологічних і соціальних цінностей у повсякденні практики, що виявляється через популяризацію «зелених» звичок та екологічно відповідальної поведінки інститутами освіти. Підсумовуючи теоретичну частину нашої статті, підкреслимо, що соціальна стабільність є складною багатовимірною категорією, яка, попри асоціацію з відсутністю значних змін, не є синонімом нерухомості. Навпаки, її ключовою характеристикою виступає баланс – динамічна рівновага, що забезпечує стійкість соціальної системи у процесі її розвитку та адаптації. У центрі цієї рівноваги перебувають потреби та інтереси основних соціальних агентів – різних соціальних груп, баланс між якими потребує постійного пошуку врівноваження. Поєднання теоретичних засад структурно-функціонального підходу та сучасних концепцій дозволяє розглядати стабільність як процес інтеграції та гармонізації економічних, соціальних і екологічних чинників, що відкриває перспективи для дослідження її цифрового виміру, спрямованого на довготривале забезпечення соціальної рівноваги.

Надзвичайно широкий проблемний контекст сучасності – воєнні дії РФ проти України, яка до того ж ще не встигла відновитися після пандемічної кризи, необхідність адаптуватися до вимог сталого розвитку, економічна та демографічна криза, корупція – зумовлюють існування безлічі потенційно конфліктних пунктів перетину групових інтересів. І головна конфліктогенна вісь – це відносини між публічною владою та громадянами, перманентно позначені напруженістю через обмеження певних конституційних прав і свобод, викликане природою правового режиму воєнного стану. У таких умовах вкрай потрібні управлінські інструменти, спроможні сприяти соціальному діалогу та пошуку компромісних позицій.

На наш погляд, саме електронна демократія як форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоврядування шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій в демократичних процесах [7], стає основою нової концепції соціальної стабільності, оскільки поєднує прозорість, підзвітність і залученість громадян у процесі прийняття рішень. На відміну від звичайних соціальних мереж, вона передбачає інституційну архітектуру, яка закріплює правила і механізми впливу громадян на управлінські процеси. Електронні платформи для голосування, громадських консультацій та моніторингу рішень забезпечують не лише доступ до інформації, але й можливість впливу на результат. Таким чином, електронна демократія створює канали для вираження суспільних інтересів, одночасно мінімізуючи ризики маніпуляцій та поляризації, які часто супроводжують використання соціальних мереж.

За своєю сутністю електронна демократія являє собою інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у демократичні процеси, спрямовану на розширення участі громадян у прийнятті рішень, підвищення прозорості та підзвітності органів влади. Функціонування електронної демократії полягає у використанні різноманітних електронних інструментів, що забезпечують ефективну взаємодію між державою та суспільством. До таких інструментів науковці відносять електронні петиції, громадські бюджети участі, платформи

взаємодії та платформи «смарт сіті» [8, с. 21–31].

Потенціал підтримки соціальної стабільності електронною демократією полягає у здатності останньої сприяти підвищенню прозорості діяльності органів публічної влади, залучати громадян до процесу прийняття управлінських рішень через активний вплив на формування державної політики та контроль над її реалізацією [9]. Ключовою перевагою електронної демократії у цьому аспекті виступає її здатність інтегрувати різні соціальні групи, сприяючи формуванню спільного порядку денного.

Періодично в науковій літературі висловлюються думки щодо виконання аналогічної функції соціальними мережами. На наш погляд, ця позиція заслуговує на увагу, адже сьогодні абсолютно всі суспільно значущі процеси, події, явища набувають інформаційного відображення в соціальних мережах. Як аргументовано стверджує Л. Чуприна, цей канал комунікації використовується для поширення ідей, об'єднання однодумців у спільноти (як віртуальні, так і реальні), організації заходів, координації зусиль [10].

З іншого боку, соціальні мережі досить часто стають простором виникнення полярно іншого соціального ефекту – виникнення міжгрупових конфліктів, загострення існуючих у реальному житті суперечностей за рахунок віртуальної полеміки. Також тут слід

згадати феномен «інформаційних бульбашок» (filter bubble), що посилює фрагментацію суспільства: персоналізація інформаційно-комунікативних мереж за рахунок алгоритмів спостереження призводить до того, що «монітор користувача стає своєрідним одностороннім дзеркалом, яке відображає лише його власні інтереси, у той час як алгоритмічні спостерігачі стежать за тим, на що він натискає» [11]. У такий спосіб побудований на комерційних інтересах алгоритм звужує інформаційну обізнаність громадянина-користувача стосовно прагнень і інтересів інших соціальних агентів, відповідно, суттєво знижуючи можливості порозуміння та віднайдення компромісу.

Електронна демократія, у свою чергу, позбавлена цих недоліків, націлена на подолання цих бар'єрів, пропонуючи структуровані механізми діалогу та обговорення. Наприклад, платформи для громадських ініціатив дозволяють узгоджувати інтереси різних сторін, підтримуючи баланс між локальними потребами та загальнодержавними цілями. Завдяки цьому електронна демократія виконує функцію не лише *технологічного інструменту*, але й *інтегративного механізму*, який зберігає соціальну стабільність у динамічних умовах цифрової трансформації. Графічне відображення впливу електронної демократії на соціальну стабільність міститься на рисунку 1.

Рис. 1. Вплив електронної демократії на соціальну стабільність
Джерело: розроблено авторами

Яскравим прикладом дієвості електронної демократії як механізму підтримки соціальної стабільності виступає досвід Естонії. Ця країна стала піонером у галузі цифрового урядування та е-урядування, впроваджуючи інноваційні рішення для покращення демократичного процесу. Одним з найвизначніших досягнень у цьому напрямі стало створення платформи «Ініціатива громадян» (Rahvaalgatus.ee) – цифрової платформи, що надає громадянам можливість брати участь у формуванні політики та законодавства своєї країни.

За висновком експертів ЄС, протягом лише семи років ця платформа перетворилася з вузькоспеціалізованого сайту на потужний інструмент публічного управління, здатний не лише ініціювати публічні дебати, але й змінювати закони [12].

За ці роки кілька ініціатив перетворилися на закони. Наприклад, ініціатива 2019 року щодо заборони хутових ферм в Естонії призвела до заборони хутових ферм парламентом з липня 2023 року, а петиція 2020 року щодо внесення змін до Сімейного кодексу, яка

пропонувала змінити закон, що дискримінує пари однієї статі, та забезпечити їх конституційне право на рівне ставлення, ініціювала процес легалізації шлюбу одностатевих пар з червня 2023 року. Окрім того, багато проблем окремих соціальних груп отримали необхідний простір для обговорення і величезна кількість тем вийшла на публічну арену. Взагалі платформа Rahvaalgatus дає громадянам можливість не лише донести свою думку до парламенту, але й реально вплинути на процес законодавства [12], завдяки чому відбувається реальна співпраця уряду та громадськості і потенційно конфліктогенні питання набувають вирішення у компромісний для сторін діалогу спосіб.

Досвід Естонії, окрім висвітлення потенціалу електронної демократії у збереженні соціальної стабільності, також надає підстави для висновку, що держава, яка прагне ефективного управління та соціальної стабільності, неодмінно стикається із завданням забезпечення прозорості й підзвітності своїх дій перед громадянами. Ухилення від інтеграції цифрових інструментів у процеси прийняття рішень або їх неефективне використання можуть призвести до зниження довіри до інституцій влади. Це, у свою чергу, підсилює ризики соціальної напруги та конфліктів, адже громадяни можуть відчувати себе виключеними з політичного процесу. На нашу думку, це обов'язково треба враховувати вітчизняним органам публічної влади, адже, за даними всеукраїнського опитування, проведеного у 2023 р. Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва», близько 70% українців сумніваються в дієвості інструментів електронної демократії (зокрема петицій) як важелів впливу на ухвалення владних рішень [13]. Для розвитку електронної демократії недостатньо лише закріплення його необхідності на нормативно-правовому рівні; він обов'язково має супроводжуватися підвищенням прозорості, відкритості та

результативності її інструментів, що неминуче відбиватиметься на суспільній думці щодо її ефективності та загальному підвищенні довіри населення до влади. Лише за таких умов можна забезпечити підтримку соціальної стабільності та запобігти посиленню соціальних ризиків.

Висновки. Цифрові технології сьогодні змінюють не лише економічні аспекти, але й демократичні процеси в суспільствах, відкриваючи нові можливості для громадської участі. Впровадження електронних інструментів та платформ для обговорень і голосувань дозволяє громадянам впливати на політичні рішення та вимагати більшої прозорості й підзвітності від влади. Однак ці технології стикаються з викликами, такими як низька цифрова грамотність, відсутність ефективних механізмів для узгодження інтересів різних соціальних груп і потенціал для маніпуляцій через соціальні мережі. В умовах соціальної напруженості та нестабільності, зокрема під час війни, важливо, щоб цифрові інструменти підтримували соціальну гармонію та сприяли конструктивному діалогу між державою і громадянами.

У цьому контексті електронна демократія має великий потенціал для забезпечення соціальної стабільності через досягнення балансу між інтересами держави та громадськості. Вона може стати ефективним механізмом для запобігання соціальним конфліктам і зміцнення міжгрупової згоди, якщо буде реалізована на принципах прозорості та інклюзивності. Однак для того, щоб електронна демократія реально виконувала цю свою роль, необхідно передусім адекватне вимогам часу сприяння з боку публічної влади, чия ініціативність у цьому аспекті робить е-інструменти важливим чинником підтримки соціальної рівноваги в умовах глобальних змін та воєнних конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Оцінки громадянами соціально-економічної ситуації та соціально-економічної політики влади, соціальне самопочуття громадян: дані соціологічного опитування (вересень 2024р.) / Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinky-gromadianamy-sotsialnoekonomichnoi-sytuatsii-ta-sotsialnoekonomichnoi-polityky-vlady-sotsialne-samopochuttia-gromadian-veresen-2024r>
2. Потапенко В.Г. Соціальна стабільність як глобальна мета інноваційного розвитку екологізації. Механізм регулювання економіки. 2011. № 1. С. 197–207.
3. Циганов О.Г., Буличева Н.А., Буличев А.О., Грущенко О.А., Удосконалення системи економіко-правових заходів як фактор забезпечення соціальної стабільності в українському суспільстві. Moderní aspekty vědy: XXXII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2023. S. 296–306.
4. Лучанська В.В. Структурно-функціональна теорія Т. Парсонса і екологічна культура особистості. Культура народів Причорномор'я. 2009. № 176. С. 212–215.
5. Кондов К. В. Концепція соціального контролю в теорії соціальних систем Толкотта Парсонса. Український соціум. 2017. № 3. С. 9–19.
6. Jamini D., Nazari H., Jamshidi A. An analysis of social stability and its determining factors among rural Women in Iran. URL : https://www.researchgate.net/publication/342466932_An_analysis_of_social_stability_and_its_determining_factors_among_rural_Women_in_Iran
7. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 797-р. Верховна Рада України : офіційний сайт. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>
8. Інструменти е-демократії у містах України : інформаційно-аналітичний довідник /за ред. С. Лобойка, М. Находа, Д. Хуткого. Київ, 2017. 58 с.
9. Орловська Ю., Кахович О., Квактун О. Електронна демократія як інструмент публічного управління та адміністрування: теоретичний базис. Економіка та суспільство. 2021. № 28. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-53>.

10. Чуприна Л. Соціальні мережі як інструмент реалізації громадських ініціатив. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ. URL : http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1085:sotsialni-merezhi-yak-instrument-realizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460
11. Pariser E. The filter bubble: What the Internet is hiding from you. London: Penguin UK; 2011. URL : https://www.academia.edu/34426834/The_Filter_Bubble_Eli_Pariser
12. The Five Factors of Success Behind Estonia's Citizen Empowering Platform. EUROPA.EU : Official Site of European Union. URL : https://citizens-initiative-forum.europa.eu/blog/five-factors-success-behind-estonias-citizen-empowering-platform_en
13. Олійник В. Почути не всіх: чому Президент України не реагує на інструмент петицій? Офіційний сайт Руху ЧЕСНО. URL : <https://www.chesno.org/post/5850/>

References:

1. Razumkov Centre. (2024). Otsinky hromadianamy sotsialno-ekonomichnoi sytuatsii ta sotsialno-ekonomichnoi polityky vlady, sotsialne samopochuttia hromadian: dany sotsiolohichnoho opytuvannia (veresen 2024r.) [Evaluations by citizens of the socio-economic situation and the socio-economic policy of the authorities, social well-being of citizens: results of a sociological survey (September 2024)] (in Ukrainian). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinky-gromadianamy-sotsialnoekonomichnoi-sytuatsii-ta-sotsialnoekonomichnoi-polityky-vlady-sotsialne-samopochuttia-gromadian-veresen-2024r>.
2. Potapenko, V.H. (2011). Sotsial'na stabil'nist' yak hlobal'na meta innovatsiinoho rozvytku ekolohizatsii [Social Stability as a Global Goal of Innovative Development of Ecologization] (in Ukrainian). *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, 1, 197–207.
3. Tsyhanov, O.H., Bulicheva, N.A., Bulichev, A.O., Hrushchenko, O.A. (2023). Udokonalennia systemy ekonomiko-pravovykh zakhodiv yak faktor zabezpechennia sotsial'noi stabil'nosti v ukrains'komu suspil'stvi [Improving the System of Economic and Legal Measures as a Factor in Ensuring Social Stability in Ukrainian Society] (in Ukrainian). *Moderní aspekty vědy: XXXII. Díl mezinárodní kolektivní monografie*, 296–306. Praha: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.
4. Luchanska, V.V. (2009). Strukturno-funktsional'na teoriia T. Parsonsa i ekolohichna kul'tura osobystosti [Structural-Functional Theory of T. Parsons and the Ecological Culture of the Individual] (in Ukrainian). *Kul'tura narodiv Prychornomor'ia*, 176, 212–215.
5. Kondov, K.V. (2017). Kontsepsiia sotsial'noho kontroliu v teorii sotsial'nykh system Tolkotta Parsonsa [Concept of Social Control in the Theory of Social Systems by Talcott Parsons] (in Ukrainian). *Ukrainskyi soium*, 3, 9–19.
6. Jamini, D., Nazari, H., Jamshidi, A. (2020). An analysis of social stability and its determining factors among rural women in Iran. (in English). URL: https://www.researchgate.net/publication/342466932_An_analysis_of_social_stability_and_its_determining_factors_among_rural_Women_in_Iran.
7. Kabinet Ministriv Ukrainy. On Approval of the Concept of Electronic Democracy Development in Ukraine and the Action Plan for Its Implementation : order No 8 797-r. November 8, 2017 (in Ukrainian). Verkhovna Rada Ukrainy: Official Site. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text>.
8. Loboyko, S., Nakhod, M., Khutko, D., & others. (2017). Instrumenty e-demokratii u mistakh Ukrainy: informatsiino-analitychnyi dovidnyk [Instruments of e-democracy in Ukrainian cities: informational-analytical reference book] (in Ukrainian). Kyiv: [no publisher]. 58 p.
9. Orlovska, Yu., Kakhovych, O., Kvaktun, O. (2021). Elektronna demokhratiia yak instrument publicnoho upravlinnia ta administruvannia: teoretychnyi bazys [Electronic Democracy as a Tool of Public Administration and Governance: Theoretical Basis] (in Ukrainian). *Ekonomika ta suspil'stvo*, 28. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-53>.
10. Chupryna, L. (2020). Sotsial'ni merezhi yak instrument realizatsii hromadskikh initsiatyv [Social Networks as a Tool for Implementing Public Initiatives] (in Ukrainian). *Social Communications Research Center*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1085:sotsialni-merezhi-yak-instrument-realizatsiji-gromadskikh-initsiativ&catid=127&Itemid=460.
11. Pariser, E. (2011). The filter bubble: What the Internet is hiding from you. London: Penguin UK (in English). URL: https://www.academia.edu/34426834/The_Filter_Bubble_Eli_Pariser.
12. The Five Factors of Success Behind Estonia's Citizen Empowering Platform. (2020). EUROPA.EU: Official Site of European Union (in English). URL: https://citizens-initiative-forum.europa.eu/blog/five-factors-success-behind-estonias-citizen-empowering-platform_en.
13. Oliinyk, V. (2020). Pochuty ne vsikh: chyomu Prezydent Ukrainy ne rehuiuie na instrument petytsii? [Not Hearing Everyone: Why the President of Ukraine Does Not Respond to the Petition Tool] (in Ukrainian). Rukh CHESNO: Official Site. URL: <https://www.chesno.org/post/5850/>.